

RIJETKE STRIZIBUBE (Coleoptera-Cerambycidae) U SR BOSNI I HERCEGOVINI

Fauna insekata SRBiH vrlo je bogata i raznolika, te obiluje rijetkim i endemičnim vrstama, ali njen sastav je najvećim dijelom još vrlo nedovoljno istražen. Posije smrti istaknutog entomologa V. Apfelbeck-a, osnivača Entomološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, koji je krajem prošlog i početkom ovog stoljeća na svojim brojnim ekskurzijama prikupljao i proučavao faunu tvrdokrilaca (Coleoptera) u našoj Republici i na ostalom Balkanskom Poluostrvu, na tom području učinjeno je vrlo malo. Izuzetak čine 2 velike familije tvrdokrilaca — Scarabaeidae i Cerambycidae — čija je fauna u Jugoslaviji zahvaljujući intenzivnom istraživanju posljednjih godina jedna od najbolje ispitanih u Evropi. U ovom članku prikazane su samo strizibube (Cerambycidae).

Prvi, danas već zastarjeli spisak faune strizibuba SRBiH dao je već V. Apfelbeck god. 1891, a jedan savremeni, ali nepotpuni (jer obuhvaća samo podfamilije Prioninae, Leoturinae i Cerambycinae) dao sam god. 1956. God. 1963. objavio sam u radu »Prilog poznavanju faune strizibuba Jugoslavije« u okviru jugoslavenske faune Cerambycida i njihovu obradu za SRBiH. Na osnovu ovog rada kao i sistematske monografije Cerambycida Jugoslavije, čiji se manuskript nalazi pred završetkom, iznjeti su podaci u ovom članku.

Do sad su u fauni Jugoslavije pouzdano dokazane 278 vrsta strizibuba, a za dalnjih 9 vrsta postoje u literaturi nesigurni podaci za našu faunu. Do sada je u Jugoslaviji pronađeno oko polovine cjelokupne cerambicidske faune Evrope. Iz SRBiH ispitao sam do sada 204 vrste, za dalnje 10 vrste postoje u literaturi pouzdani a za još 4 nesigurni podaci o njihovom postojanju u našoj Republici.

Strizibube su u svim stadijima svog razvoja isključivo biljožderi. Prema tome »korisnih« vrsta, koje kao predatori tamane »štetne« insekte (kao što su na pr. mnoge Carabidae) kod njih nema.

Naprotiv, teoretski sve su strizibube »štetne«, jer njihove larve većinom žive u drvu ili ispod kore drveća, gdje često izgrizu duge hodnike. Istina,

radi se tu kod mnogih vrsta o već mrtvim stablima, tako da nema fiziološkog oštećivanja, ali to »mrtvo drvo« može biti drvena građa i nastaje tehnička šteta. Manji broj strizibuba živi u larvalnom stadiju u stabljikama zeljastih biljaka ili podzemno na korjenju trave. Praktički štetu pravi samo malen broj strizibuba — ostale se javljaju u premalenom broju ili njihove larve žive na mjestima gdje nemogu imati štetan značaj za čovjeka.

Endemnih vrsta strizibuba u SRBiH nema, ali postoje jugoslavenski endemi koji se nalaze i u našoj Republici, premda je i njihov broj vrlo malen, jer većina strizibuba ima prostran areal rasprostiranja. Međutim s druge strane postoje vrste koje su svugdje ih bar kod nas vrlo rijetke i zato su vrijedne pažnje. Po ovom principu izvršena je slijedeća grupacija.

a) Jugoslavenske endemične vrste i rase koje žive u SRBiH.

Parmena bicincta Küst.

Ovaj jugoslavenski endem rasprostranjen je u Dalmaciji i Crnogorskom Primorju, ah mi je poznat i iz Bileća u Hercegovini. Živi na bršljenu.

Dorcadion arenarium Scop.

Ova vrsta rasprostranjena je i izvan Jugoslavije pa i izvan Balkanskog Poluostrva, ali kao beskrilni insekat sa malom sposobnošću aktivne migracije stvara veći broj geografskih rasa od kojih su neke za Jugoslaviju endemične. U SRBiH nalaze se rase ssp. *rubrimembris* Pic u nižim predjelima Hercegovine i ssp. *hypsophilum* Müll. u planinskim predjelima Bosne i Hercegovine. Pomenute rase su endemi Jugoslavije. Ova se strizibuba javlja u proljeće na suhim livadama i travnjacima i nije rijetka.

Morimus ganglbaueri Reitt.

Ova je strizibuba prvo pronađena i opisana u Bosni, a kasnije je ustanovljena i u Istri, okolini Rijeke, Crnoj Gori, Hercegovini i Srbiji. Nije konstatovana izvan granica Jugoslavije. Javlja se oso-

bito u proljeće i nalazi se najčešće na panjevima. Larva živi osobito u bukvi i hrastu. Prema novijim istraživanjima *M. ganglbaueri* Reitt. je u stvari jedna geografska rasa (subspecies) od *M. asper* Sulz.

Acanthocinus henschi Reitt.

Ova rijetka strizibuba opisana je prema primjercima iz jugoistočne Bosne (Višegrad, Uvac, Bijelo Brdo), te je dugo važila kao endem SRBiH. Međutim u novije vrijeme pronađena je i u južnoj Makedoniji. Iz SRBiH poznata su mi osim već navedenih još slijedeća nalazišta: Pale-Jahorina, Maoča, Knežinski Palež i Prenj-Grabovica. Heyrovsky je tu vrstu našao na crnom boru, inače o biologiji nema podataka.

b) U SRBiH ili uopšte vrlo rijetke vrste naše faune su:

Macrotoma scutellaris Germ.

Ova rijetka mediteranska strizibuba opisana je prema primjercima sa Raba. Iz Hercegovine poznata mi je iz Klobuka i Donjeg Hrasna. Larva živi u raznom drveću: jasenu, dudu, maslini, platanama itd.

Tragosoma depsarium Lin.

Ova strizibuba je vrlo rasprostranjena po gorskim predjelima eurisibirskog i nearktičkog područja, ali svugdje važi kao velika rijetkost. Javlja se u julu i augustu, a larve žive u četinarama. Iz Bosne poznata su mi nalazišta: Glamoč, Livno, Igman, Sarajevo-Džile, Semić i Bijelo Brdo.

1. TRAGOSOMA DEPSARIUM LIN.

Xylosteus spinolae Friv.

Ova rijetka strizibuba rasprostranjena je po Balkanskom Poluostrvu. Živi na lješniku. Iz SRBiH poznata su mi slijedeća nalazišta: Fojnica, Trebević, Ivan planina i Podorošac.

Leptorrhadium illyricum Kr.

I ova vrlo rijetka vrsta rasprostranjena je po Balkanskom Poluostrvu. U SRBiH poznata su mi slijedeća nalazišta: Krupa, Igman, Ivan planina i Plasa.

Acimerus schaefferi Laich.

Ova rijetka strizibuba rasprostranjena je po srednjoj i južnoj Evropi. Nalazi se na hrastu, grabu i brijestu. Koliko mi je poznato u SRBiH pronađen je do sada samo jedan primjerak kod Teslica.

Leptura erythroptera Hagenb.

Ova rijetka vrsta rasprostranjena je po srednjoj i južnoj Evropi, Kavkazu, Maloj Aziji i Armeniji. U SRBiH pronađena je prije više od 60 godina (24. VII. 1901) kod Semešnice.

Strangalia thoracica Creutz.

Ova vrsta rasprostranjena je po prostranim područjima Eurisibirske subregije Palearktika a u Evropi je vrlo rijetka. Iz SRBiH poznat mi je samo nalaz kod Sarajeva.

Strangalia arcuata Panz.

I ova je vrsta rasprostranjena po Eurisibirskom području, ali je rijetka. Larva živi u četinarama. U SRBiH poznata mi je iz Vareša.

Necydalis major Lin.

Ova čudno građena strizibuba koja po svom izgledu jako podsjeća na neku krupnu osu (zomimeza!) rasprostranjena je po Eurisibirskom području, ali važi kao rijetkost. Larva živi u mrtvom drvu vrbe, topole, johe, trešnje, hrasta, jabuke, bukve itd. Iz SRBiH poznata mi je samo iz Sarajeva i Gacka.

Necydalis ulmi Chevr.

Ova vrsta rasprostranjena je po srednjoj i južnoj Evropi, ah je još reda od predhodne. Larva živi u starim hrastovima, brijestu, grabu, jasenu, itd. Iz SRBiH poznat mi je samo nalaz kod Domanovića.

Saphanus ganglbaueri Brane.

Ova vrsta bila je prvo otkrivena u Crnogorskom Primorju i opisana je prema primjercima iz Ercegnovog. Apfelbeck pronašao ju je i kod Avtovaca u Hercegovini. Navodno se nalazi i u Bugarskoj. Izgleda da je *S. ganglbaueri* Branc. u stvari jedna rasa od *S. piceus* Laich. O biologiji ove rijetke strizibube nije mi ništa poznato

2. ISOTOMUS SPECIOSUS SCHNEID.

Nothorhina punctata Fab. (= *muricata* Del. et auct.

Rasprostranjena je po sjevernoj i srednjoj Evropi a pronađena je i u Siriji i na Himalajama, ali svugdje važi kao veliki raritet. Živi na smreki. U Jugoslaviji poznata je do sada samo iz Bosne: Romanija, Mokre Poljane, Glamoč.

Trichoferus pallidus 01.

Ova vrlo rijetka vrsta rasprostranjena je po srednjoj i južnoj Evropi te živi na hrastu (navodno i na bukvi). Iz SRBiH poznat mi je samo jedan primjerak iz Domanovića.

Rosalia alpina Lin.

Ova vrsta rasprostranjena je po planinskim predjelima srednje i južne Evrope i živi na bukvi. Zbog svoje ljepote kolekcionari je mnogo love te je u nekim krajevima srednje Evrope već jako prorjeđena i stavljena pod zaštitu. Kod nas je rasprostranjena po svim gorskim predjelima SRBiH i za sada još je česta.

Rhopalopus insubricus Germ.

Rijetka, južnoevropska vrsta. Živi na smokvi, javoru, jasenu itd. U SRBiH pronađena je samo u Hercegovini: Podorošac, Prenj, Donje Hrasno, Gacko.

Pronocera angusta Kriech.

Ova vrlo rijetka vrsta rasprostranjena je po južnoj Njemačkoj, Šleskoj, CSSR, Austriji, Mađarskoj itd. Češki entomolog Vsetečka pronašao ju je i u Bosni kod Pala. Živi na smrči.

Xylotrechus ibex Gebl.

Ovu vrlo rijetku, po Sibiru sve do u sjevernu Njemačku rasprostranjenu strizibubu Apfelbeck (1.

c, p. 201) navodi iz sjeverne Bosne, ali bez bližeg nalazišta, tako da je njeno postojanje u našoj fauni još upitno.

Xylotrechus capri Sornis Gebl.

I ovdje se radi o jednoj rijetkoj sibirskoj strizibubi koju je Reitter naveo iz sjeverne Bosne, što još treba provjeriti novijim nalazima.

Cyrtoclytus capra Germ.

Ova vrsta rasprostranjena je u eurisibirskom području, ali u Jugoslaviji je vrlo rijetka. Iz SRBiH poznat mi je samo jedan primjerak iz Dervente.

Isotomus speciosus Schneid.

Rasprostranjen je po srednjoj i južnoj Evropi. Kavkazu i Krimu, ali je općenito rijedak. Larva živi u hrastu, bukvi, grabu i kestenu. U SRBiH pronađen je prema podacima kojim raspolažem kod Vučjaka, Sanskog Mosta, na Igmanu, kod Sarajeva, Jablanice, na Prenju, kod Nevesinja i Domanovića.

Purpuricenus dalmatinus Strm.

Ova rijetka i lijepa istočnomediterranska strizibuba pronađena je u SRBiH kod Donjeg Hrasna.

Purpuricenus globulicollis Muls.

Rasprostranjen je po mediteranskom i pontijskom području. Larva živi u hrastu. U Jugoslaviji nalazi se samo rijetko i sporadično. Iz SRBiH poznata su mi nalazišta: Igman, Nevesinje, Stolac, Avtovac i Domanovići.

Monochamus saltuarius Geb

Ova eurisibirska vrsta pronađena je u Evropi u istočnim Alpama, CSSR Karpaticima i SSSR. Kod nas je vrlo rijetka — iz SRBiH poznata su mi samo 2 primjerka iz Han Pijeska. Neke druge vrste roda *Monochamus* poznati su šumski štetnici.

Pogonocherus eugeniae Gar

Ova vrsta bila je opisana iz Grčke i Austrije, ali je vrlo rijetka i slabo poznata. Pronađena je u južnoj Bosni: ispitao sam jedan primjerak kojeg je Apfelbeck našao na Hrasničkom Stanu na Igmanu.

Saperda quercus Charp.

Ova vrlo rijetka strizibuba živi na hrastu na

3. ROSALIA ALPINA LIN.

Balkanskom Poluostrvu i u istočnomediterariskom području. Iz SRBiH poznat mi je samo jedan primjerak kojeg je Dr. Hensch uhvatio kod Domanića. Blizak srodnik ovoj vrsti je poznata i vrlo štetna »mala topolova strizibuba« (*Saperda populnea* Lin.).

U pogledu prirodno-zaštitnih mjera postavlja se pitanje da li je postojanje u ovom članku navedenih vrsta strizibuba u SRBiH ugroženo i kakve bi eventualne mjere trebalo poduzeti za njihovu zaštitu.

Mišljenja sam, da bar za sada ne postoji neposredna opasnost. Kolekcionera u našoj Republici nažalost gotovo i nema a i inozemni sakupljači koji u posljednjim godinama u sve većem broju dolaze u našu zemlju idu uglavnom u Makedoniju. Sa druge strane prostrana šumska područja SRBiH pružaju većini rijetkih strizibuba dovoljnu mogućnost opstanka. Eventualna opasnost prijeti »alpskoj strizibubi« (*Rosalia alpina* Lin.), koju bi, zbog svog mjestimičnog čestog javljanja, neki previše »revni« primjenjeni entomolog mogao proglasiti za »opasnu štetočinu«, što je naravno bezsmisleno, pošto se ta izvanredno lijepa vrsta koja je pravi ukras naše entomofaune pretežno razvije u već mrtvim ili bar boležljivim bukvama. Njeno eventualno masovno uništenje trebalo bi zabraniti, jer je ova vrsta već u mnogim zemljama stavljena pod prirodnu zaštitu.

4. NECYDALIS MAJOR LIN.

LITERATURA:

Apfelbeck V.: »Cerambycidae« iz Bosne i Hercegovine od god. 1888—1890. Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, II, pp. 196—203. Sarajevo 1891.

Mikšić R. — *Mikšić* S.: Prilog poznavanju sastava faune Cerambycida NR Bosne—Hercegovine. »Zaštita bilja« (Faunistički prilog), XXXIII, pp. 3—26. Beograd 1956.

Mikšić R.: Prilog poznavanju faune strizibuba (Cerambycidae) Jugoslavije. Acta biologica (Jug. Akademija znanosti i umjetnosti), HI, pp. 55—188. Zagreb 1963.

Mikšić R.: Monografija Cerambycida Jugoslavije (u manuskriptu).

SELTENE BOCKKÄFER IN BOSNIEN UND HERZEGOWINA

Die Bockkäfer-Fauna von Bosnien und Herzegowina ist gut erforscht. Vom Autor wurden 204 Arten nachgewiesen. Für weitere 10 Arten bestehen in der Literatur zuverlässige und für noch 4 Arten unsichere Angaben über ihr Auftreten im behandelten Gebiet.

Endemische Bockkäferarten mangeln, doch kommen in Bosnien und Herzegowina einige für Jugoslawien endemische Arten und Rassen vor, welche natürlich vom Standpunkt des Naturschutzes besonders interessant sind: *Parmena bicincta* Küst., *Dorcadion arenarium* ssp. *rubrimembre* Pic und ssp. *hypsophilum* Müll., *Morimus ganglbaueri* Reitt. (gehört nach neueren Untersuchungen als Rasse zu *M. asper* Sulz.) und *Acanthocinus henschi* Reitt. Von sonstigen seltenen Bockkäferarten sind besonders hervorzuheben: *Macrotoma scutellaris* Germ., *Tragosoma depsarium* Lin., *Xylosteus spinolae* Friv., *Leptorrhadium illyricum* Kr., *Acimerus schaefferi* Laich., *Leptura erythroptera* Hagenb., *Strangalia thoracica* Creutz., *Strangalia arcuata* Panz., *Necydalis major* Lin., *Necydalis*

ulmi Chev., *Saphanus ganglbaueri* Brancs., *Nothorhina punctata* Fab. (= *muricata* Dalm.), *Trichoferus pallidus* Ol., *Rhopalopus insubricus* Germ., *Pronocera angusta* Kriech., *Xylotrechus ibex* Gebl., *Xylotrechus capricornis* Gebl., *Cyrtoclytus capra* Germ., *Isotomus speciosus* Schneid., *Purpuricenus dalmatinus* Strm., *Purpuricenus globulicollis* Muls., *Monochamus saltuarius* Geb., *Pogonocherus eugeniae* Gang. und *Saperda quercus* Charp. Die schon in vielen Gegenden Mitteleuropas seltene *Rosalia alpina* Lin. ist in den Gebirgsgegenden von Bosnien und Herzegowina wohl überall verbreitet und häufig.

Vorläufig ist der Bestand der Bockkäferfauna in Bosnien und Herzegowina nicht besonders gefährdet — Sammler bestehen leider kaum und die ausgedehnten Wälder des Landes bieten den meisten seltenen Bockkäfern genügend Existenzmöglichkeiten. Event. bedroht ist der durch seine Schönheit bekannte Alpenbock (*Rosalia alpina* Lin.).